

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-332-3-5>

**FEATURES OF PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL
INTERACTION IN INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION
UNDER THE CONDITIONS OF THE STATE OF MARTIAL**

**ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ
В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Tomchuk M. I.

*Doctor of Psychological Sciences,
Professor,
Department of Psychology,
Public Higher Educational Establishment
«Vinnytsia Academy
of Continuing Education»
Vinnytsia, Ukraine*

Томчук М. І.

*доктор психологічних наук,
професор кафедри психології,
Комунальний заклад вищої освіти
«Вінницька академія
безперервної освіти»,
м. Вінниця, Україна*

Kots O. I.

*Lecturer at the Department of Psychology,
Public Higher Educational Establishment
«Vinnytsia Academy
of Continuing Education»
Vinnytsia, Ukraine*

Коц О. І.

*викладач кафедри психології
Комунальний вищий навчальний заклад
«Вінницька академія
неперервної освіти»,
м. Вінниця, Україна*

Petrenko Yu. I.

*Lecturer at the Department of Psychology,
Public Higher Educational Establishment
«Vinnytsia Academy
of Continuing Education»
Vinnytsia, Ukraine*

Петренко Ю. І.

*викладач кафедри психології
Комунальний вищий навчальний заклад
«Вінницька академія неперервної освіти»
м. Вінниця, Україна*

В Україні продовжується надскладна, важка і руйнівна ситуація, пов'язана з повномасштабним вторгненням російської федерації. Сфера освіти, як і всі інші сфери суспільства, зазнала суттєвих змін в умовах воєнного стану [1, с. 163].

Психологічними наслідками цього для частини учасників освітнього процесу стали: посилення тривожних настроїв, страхів, розчарувань, розгубленості, дезадаптації, порушення концентрації уваги, пам'яті, логіки й швидкості мислення, критичного сприйняття ситуації та своїх дій.

Як зазначається в аналітичній довідці Державної служби якості освіти України серед факторів, що негативно впливають на якість провадження освітнього процесу і призводять, зокрема, до низького

рівня залученості студентів до занять, 68 % здобувачів вищої освіти, які взяли участь в опитуванні, відмічають своє емоційне виснаження через війну [2, с. 16].

Важливим завданням науковців є пошук шляхів розв'язання проблем, що постали в освітньому просторі України в умовах правового режиму воєнного стану, з метою забезпечення максимальної ефективності освітнього процесу.

І тому, на нашу думку, актуальним є визначення особливостей психолого-педагогічної взаємодії в закладах вищої освіти в умовах сьогодення.

В результаті дослідження були узагальнені особливості взаємодії учасників освітнього процесу:

- викладачам необхідно турбуватися про власний ресурс і профілактику професійного вигорання, оскільки, підтримати студентів викладач може за умов власної стійкості та ресурсності, особистих ціннісних орієнтирів; на це вказують й інші дослідники [3, с. 91];

- в умовах воєнного стану ефективною є технологія педагогіки підтримки, яка передбачає, що викладач у процесі психолого-педагогічної взаємодії допомагає здобувачам освіти зрозуміти, що з ними відбувається, які є шляхи розв'язання проблеми та створює простір, в якому є можливість зробити самостійний вибір, бути відповідальним і спроможним впливати на проблему;

- з метою ефективного освітнього процесу в умовах воєнного стану викладачі мають бути компетентними щодо процесів, які відбуваються зі студентами та самими викладачами;

- необхідно зрозуміти й враховувати емоційний стан студентів, адже під час війни в ЗВО можуть бути студенти, які переїхали із регіонів, де відбуваються військові дії; які переживають втрату близьких людей тощо;

- надзвичайно цінним для здобувачів освіти під час війни є розуміюча взаємодія, спілкування, що в умовах стресових подій є дієвим способом знизити рівень тривожності, відреагувати на внутрішні переживання, отримати підтримку, психоедукацію і водночас – це одне із пріоритетних завдань психолого-педагогічної взаємодії.

Нами в дослідженні з'ясовано, що спілкування має будуватися в психологічно безпечному просторі з дотриманням принципу добровільності. Це простір, де діють спільно визначені погодження, правила і рамки. Важливим аспектом є атмосфера довіри, фактор, без якого освіта в кризових умовах не може бути успішною.

Викладач має бути прикладом як уважно слухати, проявляти повагу та розуміння до інших, засвідчувати співчуття, формувати віру у власні сили, уникати знецінювання проблем.

Важливою особливістю взаємодії в освітньому процесі є вибір адекватного стилю спілкування викладача із кожним здобувачем вищої освіти.

У процесі спілкування варто звернути увагу на лексику, яка, в силу власних переживань, може бути занадто емоційно забарвленою і підвищувати рівень тривожності.

Чесність у спілкуванні – ще одна умова ефективного стилю спілкування. Студенти можуть ставити складні запитання, які стосуються війни, майбутнього, можливих втрат. Відповіді на такі запитання мають бути правдивими, але водночас надавати підтримку, опору і ресурси. Важливо у складних ситуаціях зберігати позитивну риторику, обговорювати максимально оптимістично реальну ситуацію, але не давати безпідставних обіцянок.

Доречно в освітньому процесі використовувати ресурсний контент (фото, відео, тексти), що сприяє відновленню психоемоційного стану здобувачів освіти.

У реаліях сьогодення у психолого-педагогічній взаємодії педагогів зі здобувачами освіти необхідним і дієвим інструментом є педагогічна інтуїція та такт. Кожна конкретна ситуація, з якою може зустрітись викладач, потребує педагогічної уваги, спостереження та аналізу з метою надання відчуття безпеки й недопущення ретравматизації, посилення страхів.

В реаліях інформаційної війни важливо розвивати у здобувачів освіти критичне мислення: вирізняти офіційні джерела інформації, аналізувати різні точки зору, розрізняти переконливі аргументи та прояви маніпуляції.

Одним із серйозних викликів для викладачів закладів вищої освіти, стало те, що з початком воєнних дій мотивація студентів у освітньому процесі помітно знизилась. Покращити мотивацію до навчання – це ще один з актуальних аспектів психолого-педагогічної діяльності викладачів в сучасних умовах. Допомогти у вирішенні цього завдання можуть наступні кроки:

- спрямовувати погляд студентів у майбутнє, вчити їх прогнозувати, передбачати, будувати плани й долати синдром відкладеного життя;

- сумнів у власній спроможності послаблює мотивацію, тому саме зараз важливо помічати та цінувати успіхи й досягнення здобувачів освіти, це допомагає формувати позитивні навички;

– мотивація посилюється під час колективної діяльності, тому доречно активно використовувати групові форми роботи, сумісні проекти, дослідження, спільний пошук шляхів розв'язання проблем тощо;

– спільна діяльність може бути реалізована не лише в освітній сфері, але й соціальній: волонтерство, посильна допомога тим, хто її потребує;

– важливим чинником залишається особистість викладача, його власний приклад, підтримка і включеність у процеси, які відбуваються в житті здобувачів освіти [4, с. 37].

Психологічна допомога та емоційна підтримка здобувачів освіти залишається одним із пріоритетних напрямків діяльності закладів вищої освіти в умовах воєнного стану, а викладачі здатні в процесі психолого-педагогічної взаємодії надати здобувачам освіти підтримку і допомогу.

Література:

1. Освіта України в умовах воєнного стану: інформаційно-аналітичний збірник / Міністерство освіти і науки України, ДНУ «Інститут освітньої аналітики. Київ, 2022. 358 с.

2. Аналітична довідка щодо організації освітнього процесу в закладах вищої освіти Києва у 2022/2023 навчальному році в умовах продовження воєнного стану: виклики та шляхи їх подолання (за результатами онлайн-анкетування) / Державна служба якості освіти України. URL: https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2023/02/IAD_Orituvannya_ZVO_Kiiv_12.01.2023.pdf (дата звернення: 12.01.2023)

3. Складановська М.Г. Психологічні проблеми студента і викладача в умовах воєнного стану. *Освіта в умовах війни: реалії, виклики та шляхи подолання*: Матеріали II Форуму академічної спільноти. Дніпро. 2022. С. 90-92

4. Піменова О.О., Гапончук О.М. Мотивація до навчання студентів в умовах воєнного стану. *Габітус. Науковий журнал з соціології та психології*. 2023. № 47. С. 36-39.